

La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

The Benedict XIII's visit to Valencia in 1414-1415: an approach to its memory in the Valencian historiographical tradition

BLAI JOSEP SERVER SERVER
blaiserver@gmail.com

Universitat de València

Resum: L'article analitza els testimonis de la visita de Benet XIII, Pero Martínez de Luna, a la ciutat de València entre desembre de 1414 i juliol de 1415 conservats en la tradició historiogràfica valenciana. En concret, s'hi examinen les obres valencianes de caràcter memorialístic —cròniques i dietaris, principalment— que, des del segle XV i fins a l'actualitat, han parat atenció a l'esdeveniment, per concloure que la memòria del mateix es conservà sobretot en els cercles del poder eclesiàstic —particularment entorn de la Seu— i municipal de la ciutat. Més enllà d'aquests àmbits, la visita papal fou progressivament oblidada, a pesar de l'impacte notable que degué tindre sobre aquells que la visqueren directament o en tingueren notícia indirectament a l'inici del segle XV.

Paraules clau: Benet XIII, edat mitjana, València, historiografia, memorialística

Abstract: Pope Benedict XIII, Pero Martínez de Luna, visited the city of Valencia between December 1414 and July 1415. This paper examines the presence of the visit in the Valencian historiographical tradition. Specifically, it deals with the Valencian memoir works that, from the 15th century up to now, have paid attention to this event, in order to conclude that its memory was kept mainly in the circles of the ecclesiastical (especially in those related to the Cathedral of Valencia) and municipal power. Beyond these spheres, the Papal visit was progressively forgotten, even though the considerable impact that it must have had upon its contemporaries in the 15th century.

Keywords: Benedict XIII, Middle Ages, Valencia, historiography, memoirs

DATA PRESENTACIÓ: 08/02/2017 ACCEPTACIÓ: 24/03/2017 · PUBLICACIÓ: 12/06/2017

1. Consideracions prèvies

1.1. Introducció

El 14 de novembre de l'any 1982, el periòdic valencià *Las Provincias* dedicava un breu reportatge a la visita que aquells dies havia realitzat el papa Joan Pau II a la ciutat de València. El pas del pontífex per la capital valenciana s'havia desenvolupat en el marc d'un viatge més ampli, de deu dies, a diverses ciutats i santuaris de l'Estat espanyol que alguns volgueren interpretar com el plàcet eclesiàstic a la Transició i a l'encara incert restabliment de la democràcia.¹ En el reportatge, el diari fundat pel prohoms valencià Teodor Llorente, a més de recollir la càlida benvinguda que brindà la ciutat del Túria al pontífex polonès –el qual, per cert, adreçà unes paraules en valencià a les persones assistents a la multitudinària missa que oficià a l'Albereda–, assenyalava que aquella havia estat «la primera visita oficial de un Papa catòlic a València».² Altres mitjans, en aquest cas d'abast estatal, hi havien insistit els dies precedents. Per exemple, el 31 d'octubre, *El País* destacava en portada –amb fotografia inclosa– que Madrid rebia «al primer Papa que visita oficialmente España», i afirmava en el cos de la notícia que «esta es la primera vez que un Sumo Pontífice de la Iglesia católica, que tiene setecientos millones de fieles en todo el mundo, visita oficialmente nuestro país».³ Al seu torn, en les pàgines d'*ABC* podia llegir-se aquell mateix dia –i en el to emfàtic i encomiàstic de què habitualment fa gala el mitjà madrileny davant d'esdeveniments d'aquesta mena– que «a las cinco de la tarde de hoy todas las campanas de España sonarán dando la bienvenida al primer Papa que, en toda la Historia, pisa el suelo español»; unes pàgines abans, l'advocat i diplomàtic Antonio Garrigues y Díaz-Cañabate assenyalava en un article d'opinió que «el Papa Wojtyla será el primero (dels vicaris de Crist) en visitar España».⁴ Encara vora trenta anys més tard, en el reportatge gràfic de TVE que hem esmentat adés, emés amb motiu del viatge apostòlic de Benet XVI a Santiago de Compostel·la i Barcelona al novembre de 2010, la locutora assenyalava que fins al 1982 havia calgut esperar «para ver un papa en España».

Independentment del debat sobre els orígens de l'Estat espanyol com a entitat política i, per tant, sobre el moment a partir del qual podem considerar que hi ha esdeveniments que tenen lloc «a Espanya» en el sentit que aquest terme té en els nostres dies,⁵ resulta indubtable que la

1 Així, almenys, ho recollia anys després TVE en un reportatge gràfic emés amb motiu de la visita de Benet XVI a Santiago de Compostel·la i Barcelona, el 2010. De fet, la visita del papa Wojtyla s'inicià només tres dies després de la victòria socialista –la primera– en les eleccions a Corts Generals d'aqueix any. «Recorrido por las visitas papales», TVE, <http://www.rtve.es/noticias/20101103/visitas-papales-juan-pablo-ii-espana-del-cambio-bano-masas-benedicto-xvi/367136.shtml> [en línia] [consultat el 29/02/16].

2 «Juan Pablo II visita Valencia en un viaje papal histórico», *Las Provincias*, 14/11/1982.

3 «Madrid recibe hoy al primer Papa que visita oficialmente España», *El País*, 31/10/1982.

4 «España espera con emoción al Papa» i «El hombre Wojtyla», *ABC*, 31/10/1982.

5 Quant a aquesta qüestió, vegeu Granja & Beramendi & Anguera 2001.

d'octubre-novembre de 1982 no fou la primera visita que un pontífex de l'Església catòlica realitzà com a tal als territoris que actualment conformen l'Estat espanyol; de fet, ni tan sols, com afirmava erròniament *Las Provincias*, fou la primera d'un papa investit de tal dignitat a la ciutat de València.

Certament, més de cinc segles i mig abans, en el context del Cisma d'Occident (1378-1418), s'havia produït ja una visita pontifícia a la ciutat del Túria, la qual, a més, no havia estat la primera realitzada per un papa a la península Ibèrica. De fet, en realitat havia estat precedida per altres estades, més o menys perllongades, del mateix pontífex a diverses ciutats i viles de les terres cismarines de la Corona d'Aragó.⁶ El protagonista d'aquesta primera visita papal a la ciutat de València fou Pero Martínez de Luna (*ca.* 1328-1423), papa amb el nom de Benet XIII entre 1394 i 1423, el qual hi residí durant set mesos i escaig, del 14 de desembre de l'any 1414 al 19 de juliol del 1415.⁷

No obstant això, l'estada de Benet XIII al cap i casal valencià, si bé tingué un impacte notable sobre la ciutat mateixa i els seus habitants al llarg dels mesos que durà, i fou recollida per una considerable nòmina de cronistes, dietaristes i memorialistes d'aleshores i de les dècades posteriors, caigué en l'oblit a partir dels segles moderns, fins al punt que passà a ser coneguda únicament en els ambients acadèmics i erudits, desterrada com havia quedat de la memòria popular dels valencians i les valencianes. Tant és així que, com hem vist adés, en repetir-se un esdeveniment d'identica naturalesa, vora sis segles més tard, la visita de 1414-1415 fou obviada, no només el 1982, quan la figura del papa Luna no havia rebut encara l'atenció historiogràfica i popular que ha atret en les dècades posteriors, sinó també el 2010, cosa aquesta darrera més sagnant, per tal com el pontífex aragonés ha estat objecte en els últims anys d'una quantitat considerable d'iniciatives d'investigació i posada

6 Des del juliol de 1409, un cop acabat el concili de Perpinyà (1408-1409), i fins a la seua mort, Benet XIII residí continuadament als estats peninsulars de la Corona d'Aragó, amb l'única excepció del desplaçament que efectuà a Cotlliure-Perpinyà per tal d'entrevistar-se amb el rei Ferran I d'Aragó i Segimon de Luxemburg (juliol-agost de 1415-gener de 1416), i que va suposar finalment la sostracció de la Corona d'Aragó, Navarra i Foix a l'obediència del d'Illueca (Betí 1923; Álvarez 1982: 275-278).

7 Hom podrà objectar que Benet XIII no seria un papa canònic, sinó cismàtic –se l'ha titllat, de fet, d'«antipapa»– i que, per tant, les seues estades en diverses ciutats de l'antiga Corona d'Aragó, com ara València, no podrien comptar-se com a visites pontificies diguem-ne «oficials». No podem admetre, però, aquesta afirmació, ja que si bé el de Luna no ha estat respectat com a pontífex pel que fa a la numeració papal (hi hagué un altre papa Benet XIII al segle XVIII: Pietro Francesco Orsini), tant la manera com es reintegrà la línia papal avinyonesa –a la qual pertangué el d'Illueca– en la línia generalment reconeguda des del concili de Constança (ço és, a través del sotmetiment i posterior renúncia de Climent VII, Gil Sanxes Munyós, successor de Benet XIII en la línia papal avinyonesa, en favor de Martí V, l'escollit a Constança), com el fet que l'aragonés fou reconegut públicament i notòria com a papa per gran part dels seus contemporanis, i encara la cautela de què hem de fer gala sempre els historiadors a l'hora d'emetre judicis de valor, especialment pel que fa a qüestions que escapen de l'abast de la disciplina històrica, tot plegat determina que hàgem de considerar-lo, històricament i a tots els efectes, com un papa més, vist com a plenament legítim pels individus pertanyents a la seua obediència (Álvarez Palenzuela 1982: 61). Sobre la legitimitat del pontífex aragonés i la necessitat d'evitar l'ús de l'etiqueta «antipapa», vegeu F. de Moxó (2004).

en valor patrimonial.⁸ Aquestes iniciatives, però, ni tan sols aquelles engegades des d'institucions i entitats valencianes, no han tingut en compte fins ara la visita papal de 1414-1415, la memòria de la qual només ha començat a recuperar-se recentment i encara estrictament des d'àmbits acadèmics.⁹

En les pàgines següents, doncs, ens proposem d'analitzar la memòria que la historiografia¹⁰ valenciana han conservat de l'esmentada visita papal, per a la qual cosa ressegüim les aproximacions que hi han fet diversos autors, coneguts o anònims, des del segle XV i fins a l'actualitat. L'objectiu que ens hem plantejat és resseguir el tènue fil d'aquesta memòria per tal d'escatir el perquè de la seua pèrdua, alhora que donar a conèixer les diferents visions que d'aquest senyalat esdeveniment han quedat consignades en la tradició memorialística valenciana; tot plegat, com a via també per capir millor les característiques, fortaleses i mancances d'aquesta. Per això, hem dividit aquest treball en dos grans blocs: aquest primer, en el qual introduïrem la matèria de l'article i farem un molt breu repàs a la gestació i desenvolupament de la visita papal de 1414-1415 tal com l'hem poguda reconstruir a partir de les fonts directes conservades als arxius valencians;¹¹ i un de segon, més extens i el principal, que dedicarem a fer un recorregut per la memòria de l'esmentada visita pontifícia, amb la intenció assenyalada en les línies anteriors.

1.2. Gestació i desenvolupament de la visita de Benet XIII a la ciutat de València (1414-1415)

La visita papal de Benet XIII a València entre els mesos de desembre de 1414 i juliol de 1415 començà a gestar-se dos anys abans, a l'estiu de 1412, tal com assenyalaren ja J. R. Hinojosa, P. J. López i M. Rodrigo (1980). Desitjosos d'acollir-lo entre ells, el juny d'aquest any els jurats de València enviaren una primera lletra al papa demanant-li que vingués a la ciutat.¹² La qüestió, però, quedà aparentment en suspens fins a la primavera del 1414, moment en què els jurats ho tornaren a provar, tot i que

8 En aquest sentit, podem destacar la publicació de les recensions de la documentació del pontificat de l'aragonés realitzada per O. Cuella (2003, 2005, 2006, 2009 i 2011; Cuella & Simó 2013) i el seguit d'activitats engegades des de la península Associació 'Amics del Papa Luna' i que poden consultar-se al seu lloc web (<http://www.amicsdelpapaluna.org/>).

9 Així, per exemple, entre octubre de 2013 i setembre de 2015 ens hi hem dedicat, en el marc del nostre Treball de Final de Màster del Màster en Patrimoni Cultural: Identificació, Anàlisi i Gestió de la Universitat de València (Server 2015), del qual provenen aquestes pàgines i que ha comptat amb la direcció del professor Rafael Narbona Vizcaíno i el mestratge i la col·laboració dels professors Mateu Rodrigo Lizondo i Vicent Pons Alòs. Precisament, R. Narbona hi ha fet també esment (Narbona 2015).

10 Prenem ací el terme «historiografia» en un sentit ampli, per tal com incloem també sota el seu paraigües testimonis de caire dietarístic o cronístic, anteriors a la configuració de la Història com a disciplina científica.

11 En aquest sentit, pot trobar-se més informació sobre el particular en el nostre Treball de Final de Màster (Server 2015). Essencialment, en l'àmbit valencià han conservat informació relativa a la visita l'Arxiu Municipal de València i, en menor mesura, la Biblioteca i Arxiu de la Catedral de València. l'Arxiu Diocesà de València i l'Arxiu del Regne de València.

12 Arxiu Municipal de València (AMV), *Lletres Missives (LM)*, g3-11, ff. 45v-46r.

aquesta vegada s'adreçaren al rei per tal d'aconseguir-ne la preceptiva autorització.¹³ A pesar dels reiterats intents dels magistrats, el vistiplau reial no es materialitzà fins a l'octubre següent, moment en què el Consell, en la sessió del dia 20 del mateix, resolgué d'enviar una solemne ambaixada a Benet XIII, llavors resident a la vila de Sant Mateu, «per supplicar-lo de sa presta venguda e tractar ab aquell de la forma de ses preheminències e com se haurà hom a governar ab aquell».¹⁴

Havent-hi accedit el pontífex, en les setmanes següents les autoritats municipals començaren a realitzar els preparatius necessaris per fer efectiva la visita i brindar a Benet XIII una benvinguda «a esguard del dit sant pare e honor de la ciutat».¹⁵ Un cop a València, a la qual entrà fastuosament el 14 de desembre del 1414, les referències al papa esdevenen molt més esparses i superficials, però encara podem trobar-ne: sabem que concedí indulgències almenys en dues ocasions i també que la seua presència a la ciutat, i la consegüent aflluència de gent a la mateixa que provocà, portà les autoritats municipals a prendre mesures extraordinàries per tal d'assegurar l'abastiment alimentari.¹⁶

Des del mes d'abril de 1415, veiem al papa realitzar els preparatius per a la seua marxa de la ciutat, que no es produí efectivament fins al 19 de juliol del mateix any, quan el pontífex s'embarcà al Grau amb rumb a Perpinyà, on hauria de trobar-se amb Ferran I d'Aragó i Segimon de Luxemburg, rei dels Romans, per tractar sobre la resolució del Cisma.¹⁷

2. Historiografia i memòria de la visita papal

2.1 La visita papal de 1414-1415 en la tradició historiogràfica valenciana

Podem suposar, sense por a equivocar-nos en excés, que els fets excepcionals que acabem de relatar molt succintament degueren tenir un ressò i un impacte notables entre els habitants de la ciutat de València i encara entre els de les viles i llocs veïns.¹⁸ Així ens ho suggereix el fet que tan

13 AMV, *LM*, g3-12, ff. 117v-118r i 118v-119r.

14 AMV, *Manuale de Cconsels* (MC), A-25, ff. 409r-410r.

15 Ídem.

16 Pel que fa a la qüestió de les indulgències: AMV, *MC*, A-26, ff. 1v-2v; Teixidor (1949-1952: 191-192), i Gimeno (1990: 214). Quant al problema alimentari: AMV, *LM*, g3-12, ff. 218v-219r i f. 220r; *Claveria Comuna. Manuale d'Albarans* (CCMA), J-38, f. 44r.

17 AMV, *MC*, A-26, ff. 4v-9v, 10v-11v, 25r-27v, 28v-29v, 30r-31v, 32r-32v, 33r-33v; *LM*, g3-13, f. 2v i 6r; *Protocols*, 3.1, ff. 55r-57v.

18 De fet, així ocorregué al pas del Benet XIII, de camí cap a València, per diverses viles de l'actual comarca de la Plana, com ara Castelló i Vila-real, fins a les quals es desplaçà una quantitat considerable de gent forastera –sobretot clergues–, desitjosa de veure el pontífex i participar en les celebracions organitzades per les autoritats municipals amb motiu de la presència papal (Doñate 1980; Sánchez 1980). Igualment, si tenim en compte l'enorme excitació mediàtica –i la

extraordinari esdeveniment fóra consignat pel notari Pere Biguerany en un dels seus protocols amb la següent nota:

Divendres, a .xiiii. del mes de deembre, any [de] la [nativitat] de nostre Senyor .m̄.cccc.xiiii., papa Benet tr[et]zé entrà en la ciutat de València per lo portal dels Sarrans ab gran festa e solemnitat, que li fon feta ab tota la processó general del *Corpore Christi*, la qual hixqué a rebre lo sant pare fins a Sent Anthoni.¹⁹

Tanmateix, allò que més clarament ens confirma que l'estada de Benet XIII a la principal ciutat del regne de València fou considerada inicialment per aquells que la visqueren, directament o indirecta, i encara per aquells que en tingueren notícia posteriorment, com un esdeveniment memorable, digne de ser rememorat i recollit per tal que no se'n perdés el record, és el fet que la visita pontifícia fou inclosa, des dels anys immediats a la mateixa, en tot un seguit d'obres de caràcter cronístic o dietarístic dedicades a guardar memòria dels fets més destacats de la història valenciana del període.²⁰ A continuació, doncs, passarem a examinar-les per tal de veure com la societat valenciana consignà per a la posteritat la visita papal de 1414-1415 i, per tant, com la considerà i interpretà.

polèmica— suscitada, en una societat oficialment aconfessional com la valenciana actual, per la visita papal a València de 2006 («Un millón de personas acuden a la misa del Papa», *Levante-EMV*, 09/07/2006), podem imaginar què devia representar un esdeveniment d'aquestes característiques per a una ciutat i els seus habitants a principis del segle XV.

19 Arxiu de Protocols i Biblioteca del Reial Col·legi Seminari del Corpus Christi de València, 28515, s. f.

20 Els testimonis d'aquesta mena que recullen la visita pontifícia de 1414-1415 no són exclusivament valencians. De fet, són francament nombrosos —i en algunes ocasions aporten informació de gran interès— les notícies de la visita recollides en obres d'origen no valencià, com ara les que procedim a enumerar i comentar seguidament de manera succinta i seguint un ordre cronològic aproximatiu. El primer testimoni relatiu a la visita papal que hem pogut detectar fora de l'òrbita valenciana és el del cavaller català Pere Tomic, el qual n'inclou un breu esment en el capítol de les seues *Històries e conquestes* dedicat al regnat de Ferran I d'Aragó, tot i que erròniament apunta que el rei arribà abans a la ciutat que el pontífex (Tomic 2009: 438). El següent correspon al polígraf i humanista italià Lorenzo Valla, que en la seua biografia de Ferran d'Antequera, redactada el 1445-1446, esmenta la visita en relació amb el casament del futur Alfons el Magnànim amb la infanta Maria de Castella; l'enllaç se celebrà a València durant l'estada del pontífex, el qual, diu Valla, hauria beneït la unió (Valla 1970: VIII, 8; X, 4). En tercer lloc, hem d'esmentar la notícia consignada en la coneguda com a *Crònica de Juan II*, confeïda per Álvaro García de Santamaría i compilada i ampliada per Fernán Pérez de Guzmán a mitjan segle XV, la qual al·ludeix a l'estada del papa i del rei a la ciutat, i al seguit de negociacions que hi tingueren lloc aleshores per a la preparació de l'entrevista de Perpinyà amb Segimon de Luxemburg (Pérez de Guzmán 1779: 138-140). En parla també Luis Panzán, el qual consigna el pas de Benet XIII per València en la seua obra dedicada a Ferran d'Antequera i al cardenal Alonso de Carrillo i datada al voltant del 1458; concretament, Panzán informa de la rebuda que la ciutat féu al pontífex i els preparatius realitzats per al posterior viatge d'aquest a Perpinyà, juntament amb alguns dels esdeveniments destacats que tingueren lloc durant l'estada papal a València (Panzán 1987, 113-119). Ja en època moderna, tracta la visita el sempre ben informat cronista aragonés Jerónimo Zurita, el qual explica, en els seus *Anales de la Corona de Aragón* (1562), que la ciutat envià una ambaixada al papa, resident aleshores a Sant Mateu, per convidar-lo a venir-hi, que aquest hi entrà el 14 de desembre i que, en deixar València, fou el primer a arribar a Perpinyà per a la trobada concertada amb el rei Ferran I i el rei dels Romans (Zurita 1967-1985: llibre 12é, capítols XLVI, LI i LIII). A partir d'aquest moment, la presència de la visita papal a València de 1414-1415 s'esvaeix i no reapareixerà fins al tombant dels segles XIX i XX, de la mà de Heinrich Finke (1896-1928: vol. I, 328-329); a partir d'aleshores, l'esdeveniment serà esmentat puntualment, de manera esporàdica i sempre superficial en diverses obres (per exemple i sense voluntat d'exhaustivitat: Puig 1920: 252 i 548-553; Ryder 1992: 56).

La primera, cronològicament,²¹ d'aquestes obres s'ha conservat en forma de manuscrit a la Biblioteca de la Universitat de València (BUV) i és coneguda, per la seua signatura, com el manuscrit 212.²² Es tracta d'un recull miscel·lani, sorgit de l'entorn de la Reial Cancelleria i datat cap a 1420, que inclou una sèrie de textos de caràcter cronístic, des d'una cronologia mítica de la història del món des dels seus orígens fins a la caiguda de Troia a les cròniques dels regnats de Pere el Cerimoniós, dels seus fills Joan I i Martí l'Humà, i de Ferran I, per esmentar-ne només una part del contingut. Segons Vicent Josep Escartí (1993: 37-39), al darrere de la confecció d'aquest compendi hi hauria hagut, en el seu moment, una intencionalitat legitimadora de la nova dinastia Trastàmara i, particularment, de les aspiracions italianes d'Alfons el Magnànim. És precisament en la part que l'autor de l'obra dedica a narrar els fets del regnat del primer dels Trastàmara que cenyí la corona aragonesa que trobem una brevíssima referència a la visita papal de 1414-1415 (f. 287r). Tan succinta és aquesta referència que, de fet, l'únic que diu és que, havent-se de reunir el rei, el papa i l'emperador a Perpinyà per tractar de la unitat de l'Església, el primer decidí fer armar catorze galeres a València, on es trobaven ell mateix i el pontífex; més endavant, afegeix que finalment el sant pare hi féu el desplaçament des de València amb cinc galeres.

Aquest esment, fet de passada i sense detall, contrasta amb el primer testimoni historiogràfic plenament valencià de l'esdeveniment, que trobem recollit en la denominada *Crònica de Pere Maça* (Hinojosa 1979). Aquest text tracta fets tant d'història universal com d'història particular de la Corona d'Aragó i els seus regnes, significativament el de València. Datat cap a 1430, ha estat atribuït tradicionalment a un clergue valencià no identificat però proper o al servei dels Maça de Liçana, destinataris de l'obra. Pel que fa a la qüestió que ací ens ocupa, la de la visita papal, l'autor de l'obra en fa una breu menció i assenyala incorrectament que l'entrada de Benet XIII a la ciutat tingué lloc el dia 22 de desembre, just el dia anterior a la del rei, quan en realitat es produí huit dies abans, el 14 del mateix (Hinojosa 1979: 46).²³

La *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, atribuïda tradicionalment al sotssagristà de la seu de València Melcior Miralles, constitueix la següent fita en el nostre recorregut historiogràfic (Miralles 1932 i 2011). Obra d'especial relleu dins de la tradició memorialística valenciana del segle XV, fou

21 Resulta molt difícil situar en el temps amb exactitud algunes de les obres indicades, és per això que l'ordenació cronològica que en fem en realitat és més orientativa que no absoluta.

22 Certament, no podem considerar aquesta interessant i singular obra com a estrictament valenciana, ja que si bé s'ha conservat en un arxiu valencià, el de la Universitat de València, sembla haver estat produïda fora del nostre territori. Això no obstant, hem volgut igualment incloure-la per constituir el testimoni historiogràfic més antic que hem pogut localitzar sobre la visita i per haver-se conservat en un arxiu de la mateixa ciutat que acollí el pontífex. A propòsit d'aquesta obra, vegeu Escartí (1993).

23 Efectivament, Ferran d'Antequera, la reina Elionor d'Alburquerque i les seues respectives corts, coincidiren a València amb Benet XIII a partir del 23-24 de desembre de 1414, quan hi feren entrada respectivament el rei i la reina. També ho feren els infants Joan i Alfons d'Aragó, i la infanta Maria de Castella, per bé que en cronologies diverses. Sobre aquest particular, vegeu C. López (2004), M. M. Cárcel & J. V. García (2013), i S. González (2013).

confegida en la segona meitat d'aquesta centúria, molt probablement, en un primer moment, cap a 1455 i, en un de segon, entre 1472 i 1478, tal com ha assenyalat Mateu Rodrigo (Miralles 2011: 41-42). El seu contingut és, de manera semblant al del ms. 212 de la BUV, una compilació de textos diversos, de caràcter tan cronístic com dietarístic, si bé amb una major extensió i detall. Precisament entre les apuntes d'aquest darrer tipus que inclou l'obra trobem algunes referències a la visita papal de 1414-1415 (Miralles 1932: 108-113; 2011: 165-166). Així, l'autor recull succintament l'entrada del papa, tot i que s'equivoca en datar-la el 13 de desembre i no el 14, com caldria. A continuació, fa un breu elogi a la ciutat de València i expressa l'honor que per a ella representà l'esdeveniment:

O València, pròspera en trihunfe de instimable honor, ésser ennoblida del sant pare papa Benet e de cardenals, bisbes e prelats, de tal e insigne rey, reyna, prínceps, duchs, comptes e barons, e de tanta manera de cavaleria e de tantes maneres de gens! Bé pots dir per cert que est alt en lo sobiran grau de la pròspera honor de la roda mundana, segons has fet en tos entramesses en la festa de la entrada del senyo[r] rey.²⁴

El dietarista acaba la seua notícia del pas de Benet XIII per València assenyalant correctament que el pontífex se n'anà, camí de Perpinyà, el 19 de juliol.

En una cronologia pròxima a la de la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* té lloc també la redacció d'una altra obra que ens dóna testimoni de la visita papal de 1414-1415. Ens referim als coneguts modernament com a *Annals valencians*, un brevíssim recull que combina la història universal, la de la Corona d'Aragó i informacions d'abast regnícola o local, escrit probablement en la segona meitat del segle XV (Cabanes 1983). A propòsit de la visita, l'obra recull succintament l'entrada del papa i del rei a la ciutat, tot i que erròniament la data l'any 1415.

És també a la darrereria del segle XV quan Guillem Mir comença la confecció del *Llibre de memòries de la ciutat i regne de València*, obra –com el seu nom indica– de caràcter memorialístic i que recull els principals fets succeïts o relacionats amb la ciutat de València i el conjunt del regne entre els anys 1306/1308 i 1644 (excepte un dels manuscrits, que arriba fins al 1705).²⁵ Les notícies recollides pel *Llibre de memòries* provenen fonamentalment de la documentació municipal, especialment de les sèries de *Manuals de Consells*, ço és, les actes de les reunions i assemblees del govern ciutadà. L'obra presenta una singularitat que convé destacar, com és la gran quantitat de còpies que se'n feren entre els segles XV i XVII, tot i que actualment només se n'han pogut localitzar unes poques i únicament n'hem pogut consultar quatre.²⁶ A més, hem de tenir present que ens trobem davant de còpies

24 A propòsit de l'espectacular entremés esmentat, vegeu M. M. Cárcel & J. V. García (2013), i Massip (2013-2014).

25 Sobre aquesta obra, que ha suscitat un intens debat historiogràfic, vegeu F. Almarche (1919), S. Carreres (1930-1935) i J. Ribera (2015); l'única edició que en tenim actualment és la de S. Carreres Zacarés que acabem d'esmentar.

26 Concretament, hem revisat el manuscrit 78 de la Biblioteca del Reial Convent de Predicadors de València, a través de l'edició de Carreres (1930-1935), i els ms. 197 i 255 de la BUV, directament. A més, hem consultat l'edició abreujada que fa R. Chabàs (1887-1888; 1888-1889), als toms II i III de la revista *El Archivo*, dels denominats *Fastos valentinos*, una més –sembla que ara perduda– de les còpies del *Llibre de Memòries*.

que només poden proporcionar-nos una imatge aproximada –i diversa d’un text a un altre– del que degué ser l’autèntic contingut del *Llibre de memòries* original. De fet, els manuscrits consultats recullen únicament unes poques informacions fragmentàries i esquemàtiques sobre la visita papal. És el cas, sobretot, de la còpia coneguda amb el títol de *Fastos valentinos*, editada resumidament per Roc Chabàs als toms II i III de la revista *El Archivo*, i que es limita a al·ludir a l’enviament d’ambaixadors al pontífex, llavors a Sant Mateu, per demanar-li que vingues a la ciutat (Chabàs 1887-1888: 144). Una mica més detallada és la notícia recollida pel manuscrit 255 de la BUV, el qual enumera també els integrants de la delegació ciutadana (f. 29v). Més informació ens proporciona el ms. 78 de la Biblioteca del Reial Convent de Predicadors de València (BRCPV), que hem consultat indirectament a través de l’edició que en féu Salvador Carreres Zacarés. En aquest cas, ultra la notícia de l’ambaixada acordada el 20 d’octubre, s’inclouen també referències a la decisió municipal, de 28 de novembre, d’enviar una altra ambaixada al sant pare, ara per agrair-li la seua vinguda; la petició, per part del rei i del papa, l’abril del 1415, de les galeres de la ciutat per anar a trobar l’emperador a Niça/Perpinyà; clou la qüestió la notícia de la partença del papa, que erròniament és datada el 20 d’agost (Carreres 1930-1935: 445-457). Finalment, la quarta de les còpies consultades, el ms. 197 de la BUV, aporta encara alguna dada més, per tal com, a tot el que recullen els altres dos manuscrits examinats, afegeix també la resposta –afirmativa– donada per la ciutat al rei i al papa en la qüestió de les galeres, i el manament municipal de carregar un censal de 6.000 florins per fer front a les despeses de preparació i equipament de les embarcacions (ff. 62v-65r). Aquest manuscrit, com l’editat per Carreres Zacarés, data incorrectament la partida de Benet XIII de la ciutat el dia 20 d’agost.

La cinquena fita en el nostre recorregut historiogràfic la constitueix el *Llibre de Antiquitats* de la seu de València.²⁷ És aquest un llibre de memòries, amb alguns tocs de caràcter més dietarístic, dels segles XVI i XVII que recull notícies relacionades amb la història valenciana del període, complementades amb algunes informacions de la centúria anterior; l’obra, a més, posa l’èmfasi en els esdeveniments relacionats amb la Seu valentina, car és producte del treball d’alguns dels sotssagristans de la catedral que succeïren Pere Martí, el seu iniciador en la primera meitat del segle XVI (Sanchis 1926; Martí 1994). El *Llibre de Antiquitats* constitueix, indubtablement, la més important de les aportacions historiogràfiques primerenques a l’estudi de la nostra visita, per tal com li devem una acuradíssima descripció de la rebuda que brindà la ciutat al pontífex amb motiu de la seua entrada a la mateixa (Sanchis 1926: 10-12; Martí 1994: I, 46-48).²⁸ Així, gràcies a aquesta obra sabem que la Seu fou ricament engalanada per a l’ocasió i que s’organitzà, seguint el model del Corpus, una multitudinària i magnífica processó per tal de solemnitzar convenientment l’entrada del papa a la ciutat.

27 L’obra ha estat editada i estudiada per J. Sanchis (1926) i, més recentment i completa, per J. Martí (1994).

28 Per considerar-la especialment interessant, hem inclòs la transcripció d’aquest esplèndid fragment del *Llibre de Antiquitats* a l’Apèndix.

A mesura que ens allunyem del segle XV les notícies sobre la visita de Benet XIII a la ciutat de València es fan encara més superficials, disperses i cares de localitzar.²⁹ Així, després del *Llibre de Antiquitats*, no en tornarem a tenir notícia fins al segle XVII i, seguidament, fins al XVIII.

Purament testimonial és la informació recollida per Francesc Diago (ca. 1560-1615), l'únic dels cronistes valencians d'època moderna que en parla.³⁰ En realitat, l'esment que en fa el de Viver potser no mereix tal consideració, ja que l'autor es limita a recollir, en un conjunt de materials que no serà editat fins al 1936-1946 pel també dominicà J. M. de Garganta i Fàbrega amb el títol d'*Apuntamientos para continuar los Anales del Reyno de Valencia desde el rey Pedro III hasta Felipe II*, el que sembla un extracte d'alguna de les còpies existents aleshores del *Llibre de memòries*.³¹ Com és habitual en aquesta família de manuscrits, els materials recollits per Diago al·ludeixen a l'ambaixada enviada al papa a Sant Mateu per manament del Consell del 20 d'octubre del 1414, ensems amb la partida del papa per mar cap a Perpinyà, que, una volta més, és datada erròniament el 20 d'agost (Diago, 1936-1946: 77).

Els *Apuntamientos...* de Francesc Diago, com hem assenyalat unes línies més amunt, no veuran la llum fins mitjan segle XX. Aquest serà el cas també de l'obra de Josep Teixidor (1694-1775) *Capillas y sepulturas del Real Convento de Predicadores de Valencia*, la qual, tot i haver estat escrita al segle XVIII, serà publicada finalment els anys 1949-1952 per iniciativa de Josep Caruana i Reig, baró de San Petrillo. Es tracta d'un interessant estudi historicoartístic del convent de Sant Doménec de València que abasta des de la seua fundació, al segle XIII, fins al temps de l'autor. La referència a la nostra visita papal la trobem en l'apartat que Teixidor dedica a una de les capelles del claustre d'aquest conjunt monàstic, la de la Mare de Déu de la Llet (Teixidor, 1949-1952: 190-196). Fundada pel ciutadà de València Joan Sivera a principis del segle XV, aquesta capella conservà durant segles una làpida commemorativa de la concessió d'indulgències a tots aquells fidels que la visitassen en determinades dates efectuada per Benet XIII, de la mateixa capella estant, durant el seu sojorn

29 A més de la llunyania temporal de la visita, cada vegada més gran, degué influir també en aquest progressiu oblit la resolució del Cisma d'Occident en un sentit desfavorable per a Benet XIII. Resulta significatiu en aquest sentit el fet que, per exemple, el bisbe Hug de Lluçà hagués de renovar, el 1417 (abandonada ja l'obediència del de Luna per part de la Corona d'Aragó), la concessió d'indulgències feta l'abril de 1415 pel mateix pontífex als fidels que visitassen la capella de la Mare de Déu de la Llet del convent de Predicadors de València (Teixidor 1949-1952: 191-192; Gimeno 1990: 214).

30 Ni Pere Antoni Beuter (1982) ni Rafael Martí de Viciano (1972-1983) ni Gaspar Escolano (1972) esmenten la visita de Benet XIII a la ciutat de València el 1414-1415. L'obra del primer acaba encara en època musulmana. La del segon, sí que tracta el segle XV i recull algunes informacions sobre Benet XIII, tot i que sense esmentar la seua estada a València. El tercer, finalment, al·ludeix al pontífex en parlar de Peníscola, però tampoc diu res sobre el nostre tema.

31 Que Diago treballà aquesta obra i en prengué notes per incloure'n informacions en la continuació dels seus *Anales del Reino de Valencia* (1613) ho demostra el fet que una de les còpies del *Llibre de memòries* que s'ha conservat fins a l'actualitat, el ms. 61 de l'Arxiu del Reial Convent de Predicadors de València (ARCPV), fou copiada per Josep Teixidor dels materials que el de Viver havia recollit per a la continuació de la seua obra (Ribera 2015: 47).

a la ciutat.³² Teixidor (1949-1952: 191-192), en la seua obra, en deixa constància i transcriu la inscripció, afegint així una informació fins aleshores inèdita al coneixement de la visita del pontífex aragonés a la ciutat de València.

A això contribuí també, a la darrerria del segle XIX, l'il·lustre denier i canonge de la seu de València Roc Chabàs Llorens. Com ja hem assenyalat, aquest publicava el 1887-1888 i 1888-1889, en els toms II i III de la meritòria revista *El Archivo*, els coneguts com a *Fastos valentinos*, una més de les còpies d'època moderna del *Llibre de memòries*. Semblantment, en el tom VI de la mateixa revista, Chabàs editava el 1892 la transcripció de l'original valencià i la traducció castellana de la descripció que fa el *Llibre de Antiquitats* de la processó celebrada amb motiu de l'entrada papal a la ciutat (Chabàs 1892: 135-139).

Serà en la centúria següent, però, quan el tema de la visita de Benet XIII a la ciutat de València de 1414-1415 experimentarà, per primera vegada des del segle XV, una certa eclosió historiogràfica. Convé, però, que no exagerem: es tracta d'un fet accidental o, més exactament, d'un dels efectes col·laterals d'una sèrie d'iniciatives d'investigació i edició de fonts que tindran lloc en una cronologia concreta, entre la dècada dels vint i la dels trenta del segle XX. Un precedent d'aquesta eclosió el tenim en la menció que Manuel Betí Bonfill fa a la visita papal en un article dedicat a esbossar l'itinerari del papa aragonés pels regnes hispànics entre el 1409 i el 1423 i publicat al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* el 1923. L'autor hi esmenta el pas de Benet XIII per la ciutat de València, i hi anota tant la notícia de Jerónimo Zurita sobre l'arribada del pontífex, com una sèrie de referències que confirmen l'estada del papa a la ciutat fins al 19 de juliol de 1415 (Betí 1923: 79-81).

Amb tot, la reaparició de la visita pontifícia en el panorama historiogràfic valencià es produirà, principalment, de la mà dels erudits Josep Sanchis Sivera i Salvador Carreres Zacarés. És precisament aquest darrer el primer dels dos a tractar el tema en el seu *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo Reino* (1925). Carreres hi elabora un complet recull bibliogràfic dedicat a tot tipus de festes públiques celebrades a la ciutat i regne de València al llarg de la història; el compendi d'obres l'acompanya l'autor d'un estudi preliminar, en què n'ofereix una interessant panoràmica històrica, i d'un apèndix, que inclou testimonis documentals relacionats amb les festivitats i celebracions analitzades. Com no podia ser altrament atesa la notable rellevància que aparentment tingué en el seu moment la visita de Benet XIII a la ciutat, Carreres (1925: t. I, 61-64) en comenta els fets més significatius, a la llum tant d'algunes de les obres esmentades en les pàgines precedents, com de la documentació municipal. Així, després de corregir encertadament la data de l'entrada papal recollida a la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, en descriu la processó a partir del testimoni del *Llibre de Antiquitats*; comenta, seguidament, la concessió d'indulgències realitzada pel pontífex el 27 de març de 1415, tot i que erròniament la data el 20 del mateix mes, i

32 La inscripció es conserva actualment al Museu de Belles Arts Sant Pius V; ha estat recollida i transcrita també per F. M. Gimeno (1990: 214).

en transcriu l'extracte dels *Manuals de Consells* que en fa referència; finalment, assenyala que el papa abandonà la ciutat el 19 de juliol del 1415. En l'apèndix documental, Carreres (1925: t. II, 88-92) transcriu diversos documents de l'Arxiu Municipal de València relacionats amb la visita.

A l'any següent de la publicació de l'obra que acabem de comentar, Josep Sanchis Sivera, canonge de la seu de València i deixeble de Roc Chabàs, editava per primera vegada el *Llibre de Antiquitats* (1926) i, en conseqüència, tornava a posar a l'abast del públic la magnífica relació que aquesta obra fa de l'entrada del pontífex aragonés a la ciutat (Sanchis Sivera 1926: 10-12). L'editor es limitava a publicar-ne el text original, sense addicions ni notes de cap mena, cosa que contrasta amb el treball realitzat uns anys més tard per Carreres Zacarés en la seua edició del *Llibre de memòries* (1930-1935). Aquest, anava més enllà de la simple recuperació del text de l'obra i hi afegia alguns comentaris i documents relacionats amb els temes tractats. Així, pel que fa a la visita papal de 1414-1415, l'autor hi incorpora les transcripcions de diversos extractes de la documentació municipal, concretament de les sèries *Manuals de Consells*, *Manuals d'Albarans de Claveria Comuna* i *Lletres Missives*, que aporten més llum a les informacions sobre la visita recollides pel text original (Carreres 1930-1935: 445-457).

En paral·lel a la publicació del *Llibre de memòries* per part de Salvador Carreres, novament Sanchis Sivera editava una obra relacionada amb la visita de Benet XIII a la ciutat de València. En aquest cas, l'obra que veia la llum era el *Dietari del capellà d'Anfós el Magnànim* (1932). Ara, però, el canonge seguia l'exemple de Carreres i anotava, tot ampliant-les, les notícies recollides per l'autor del dietari. Així, l'editor, en nota al capítol en què s'esmenta l'entrada del papa a la ciutat, comenta que els preparatius de la visita havien començat el mes de març del 1414, amb la demanda de la ciutat al rei d'autorització per convidar-hi el papa, invitació que no es concretava completament fins la sessió del Consell del 20 d'octubre del mateix any, l'acta del qual transcriu parcialment, juntament amb part de la del 28 de novembre, la descripció de l'entrada papal del *Llibre de Antiquitats* i l'extracte de la sessió del Consell de 27 de març de 1415 en què s'anuncia la concessió d'indulgències per part del sant pare i a la qual ja ens hem referit (Miralles 1932: 108-113). Més endavant, quan l'autor del *Dietari* al·ludeix a la partença del papa de la ciutat, Sanchis Sivera transcriu un albarà del 8 d'agost de 1415 conservat als registres comptables del govern municipal, el qual informa sobre la qüestió (Miralles, 1932: 113).

Amb l'obra que acabem d'assenyalar acaba l'eclosió historiogràfica experimentada, durant la primera meitat del segle XX, per l'estada papal a València de 1414-1415. Des d'aleshores, les referències a la visita en la historiografia valenciana han estat molt escadusseres i pràcticament podem reduir-les a l'esment puntual que en fan J. R. Hinojosa, P. J. López i M. Rodrigo (1980) en la introducció de la primera –i malauradament única– part del seu regest de la documentació de l'Arxiu Municipal de València relacionada amb el Cisma d'Occident,³³ i a les pàgines que li dedica Vicente Adelantado Soriano (1995) en la seua tesi doctoral. Adelantado, que estudia les manifestacions *espectaculars* i

33 Significativament, aquest treball aporta una informació nova: el fet que la visita començà a gestar-se no el 1414 sinó dos anys abans, el 1412 (Hinojosa & López & Rodrigo 1980: 587).

rituals dels segles medievals valencians com a anticipació del teatre modern, dedica especial atenció, en parlar de les processons ordinàries i les entrades eclesiàstiques, a la del papa Benet XIII (Adelantado 1995: 101-110). Així, l'autor transcriu i comenta la descripció de l'entrada papal del *Llibre d'Antiquitats*, juntament amb alguns documents de l'AMV relacionats amb la preparació de la dita entrada i la notícia del *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*; essencialment, però, podem dir que no aporta cap informació que no pogués trobar-se ja en la bibliografia anterior. Comptem també amb les recents edicions del *Llibre d'Antiquitats* i del *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, a càrrec, respectivament, de Joaquim Martí Mestre (1994) i de Mateu Rodrigo Lizondo (Miralles 2011), en les pàgines dels quals pot trobar-se, com ja hem vist, testimoni del tema que ens ocupa.

2.2 La memòria de la visita pontificia

Acabem de fer un repàs succint –fer-lo més detallat requeriria més espai, i no el tenim ací–, però creiem que suficientment il·lustratiu, a la tradició historiogràfica de la visita de Benet XIII a València de 1414-1415. Convé que ara, per acabar, en fem un breu anàlisi per tal d'escatir quina memòria guardà la societat valenciana d'aquest extraordinari esdeveniment.

A partir d'allò que hem vist en les pàgines precedents, podem afirmar que la memòria de la visita papal de 1414-1415 va conservar-se sobretot en els cercles eclesiàstics valencians, particularment en aquells més lligats a la seu de València. Així ho suggereix el fet que siga justament en obres emanades d'aquests cercles on trobem consignades més i més completes informacions sobre l'estada pontificia a la ciutat. És el cas, principalment, de la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* –evidentment, si n'acceptem l'autoria del Melcior Miralles– i del *Llibre de Antiquitats*, en una cronologia més pròxima a la visita, i de l'estudi *Capillas y sepulturas del Real Convento de Predicadores de Valencia*, de Josep Teixidor. Els autors d'aquestes tres obres volgueren deixar constància per escrit del pas de Benet XIII per València, fet que només pot significar la importància, més o menys relativa, que tots tres atorgaven a l'esdeveniment. De fet, en aquesta mateixa línia sembla insistir el fet que justament dues de les tres persones que, ja al segle XX, recuperaran per a la historiografia valenciana el record de l'estada pontificia, seran igualment eclesiàstics i en aquest cas, a més, canonges de la Seu valentina. Ens referim efectivament, com ja hem apuntat, a Roc Chabàs i Josep Sanchis Sivera, que rescataran de l'oblit els testimonis de la visita conservats en alguns textos cronístics i memorialístics d'època medieval i moderna, i encara els ampliaran amb informacions complementàries obtingudes de l'anàlisi de la documentació arxivística conservada.

Els cercles eclesiàstics més vinculats a la catedral de València foren, doncs, el principal recer de la memòria de la visita papal; no gensmenys, sembla que aquesta es conservà també, si bé més tènue, a l'entorn del poder municipal. Ens indueix a creure-ho el fet que siga precisament una obra produïda en aquest medi l'altra que, juntament amb les assenyalades en el paràgraf anterior, més detalladament ens descriu l'esdeveniment. Es tracta, ja ho hem dit, de l'anomenat

Llibre de memòries de la ciutat i regne de València, en el qual Guillem Mir, jurat de la ciutat i aparentment primer redactor de l'obra (Ribera 2015), inclogué la visita pontifícia entre els esdeveniments que hi consignà a partir de les notícies conservades en la documentació municipal. Al llarg de les centúries següents, l'efemèride fou recollida en les diverses còpies de l'obra realitzades –almenys, així és en aquelles que hem pogut consultar i que hem indicat adés–, produïdes aparentment per iniciativa del poder ciutadà. En conseqüència, és raonable pensar que també en aquest medi, i de la mà de l'obra esmentada, pervisqué la memòria de l'estada papal a València de 1414-1415.

Més difícil resulta esbrinar fins a quin punt se'n guardà el record fora dels cercles del poder eclesiàstic i municipal. Així, l'única obra originada –pel que en sabem– fora d'aquests dos àmbits que en parla és la coneguda modernament com a *Crònica de Pere Maça*,³⁴ que es limita a fer-ne un esment de manera puntual i succinta. Aquest fet, doncs, confirmaria que més enllà dels ambients assenyalats la visita papal hauria quedat sumida en l'oblit, fins a la seua recuperació ja encetat el segle XX, la qual, de fet, únicament es produí, com hem vist, no de manera expressa sinó accidental, de la mà de diverses iniciatives d'edició i publicació documental que contribuïren a difondre'n el coneixement en els ambients acadèmics i erudits valencians. A açò mateix han contribuït també un parell d'estudis no dedicats monogràficament a la qüestió, apareguts en el darrer terç del segle XX, tal com hem exposat adés.

3. Cloenda

En resum, hem vist en aquestes pàgines com l'estada de Benet XIII a la ciutat de València entre els mesos de desembre de 1414 i juliol de 1415 ha rebut una atenció desigual en la tradició memorialística valenciana. A una certa abundància de notícies en la cronologia immediatament posterior a la visita, seguí un progressiu oblit de la mateixa, el qual es mantingué, amb honroses però comptades excepcions, fins al primer terç del segle XX, quan el tema fou recuperat per a la historiografia arran de diverses iniciatives d'edició i publicació de fonts documentals valencianes. Des d'aleshores, la qüestió ha aparegut esporàdicament en alguns estudis de temàtica diversa, sempre, però, de manera molt superficial i, pràcticament en tots els casos, sense aportar-hi cap nova informació.

Així doncs, vist el recorregut historiogràfic de la visita papal, podem afirmar que la memòria de tan extraordinari esdeveniment es conservà sobretot en els cercles del poder eclesiàstic –particularment entorn de la Seu– i municipal de la capital valenciana, per tal com és en aquests medis que tenen origen aquelles obres que ens n'han guardat un més extens i aprofundit testimoni. Més enllà

34 I no per complet, ja que, com hem indicat anteriorment, sembla que l'esmentada crònica hauria estat obra d'un clergue, si bé vinculat als Maça de Liçana. D'altra banda, no disposem de prou informació per situar l'origen dels denominats i anònims *Annals valencians*, si bé Mateu Rodrigo ha apuntat, arran d'algunes coincidències detectades, la possibilitat que compartís font amb la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* (Miralles 2011: 25-26); en aquest cas, probablement hauríem de vincular-la també amb els ambients eclesiàstics valencians.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

d'aquests ambients, en el record de la societat valenciana, sembla que la visita fou progressivament oblidada, a pesar de l'impacte notable que degué tindre sobre aquells que la visqueren directament o en tingueren notícia indirectament a l'inici del segle XV. És així com s'explicarien les desafortunades i errònies afirmacions realitzades per la premsa generalista i que hem comentat a l'inici d'aquestes pàgines, segons les quals, la primera visita papal a València i al conjunt de territoris que conformen l'actual Estat espanyol s'hauria produït a la darrerria del segle XX.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

Apèndix³⁵

[segles XVI-XVII]. [València].

Fragment del Llibre de Antiquitats de la Seu de València dedicat a l'entrada de Benet XIII a la ciutat el 14 de desembre de 1414.

ACV, *Còdexs*, 398, ff. 8v-10r.

Ed. Chabàs (1892: 135-139), Sanchis (1926: 10-12), Martí (1994: I, 46-48) i Adelantado (1995: 101-106).

La entrada de papa Benet .XIIIe. en València.

Divendres, a .XIII. de dehembre, any .MCCCCXIII., entrà lo dit sanct pare, hora de migjorn. Axí que la Seu fon empaliada molt notablament. Lo cap e quatre arcades, totes de draps e or, al mig del cap sus hun papalló molt ric de draps de or blanchs, e lo cercle baix circuït de draps ab les armes de sanct pare, y lo cercle del sembori circuït de draps de ras molt bells.

Dit dia, a les nou hores de matí, partí molt gran e notable professó de la Seu, hon prechien fadrins clergues, axí religiosos com seculars. Aprés venien tots los religiosos de tots los òrdens, ordenats segons ses condicions; aprés los clergues setglars ab sobrepelellos; aprés molts vestits ab capes. A la fi, los canonges y ||^e.^{or} dignitats. Y aprés venien .XVI. àngels petits, descarats, portants penonets ab armes de nostre sant pare, los .VIII. vermels e los .VIII. blanchs. Aprés venien vèrgens petites, tots cantans cobles de la entrada de nostre sant pare. Aprés venien martes (*sic*), apòstols, confesors e altres molts sants, aparellats molt notablement. Aprés Adam y Eva ab lo àngel Serafí, qui 'ls lansava de Paraís. Aprés los .IIII. evangelistes e molts àngels, e sent Miquel, e Gabriel, e a la fi la Verge Maria ab àngels qui la ministraven. E cloent la prosesó, lo regent del senyor bisbe, com aquell fos mal dispost, portant un reliquiari.

E aquesta prossesó, axí areglada, anà fins a Sent Antoni, on hi havia una capela en lo camí, molt bé aparellada e ornada de draps e or, e a una part un cadafal gran, en lo qual cadafal, vengut lo nostre sant pare, e feta oració en la capela, pujà ab sis cardenals entorn, e detràs dos cubicularis, e al peu mossén Pere Comuel, sotsdiaca. E aquí estant, li passà tota la prossesó davant, e puix feya cercle retornant ves (*sic*) València, e los àngels petits e vèrgens cantaren e ballaren davant lo dit sant pare, mostran gran alegria.

35 Per raons d'espai i per considerar-la especialment interessant, incloem en aquest apèndix únicament la notícia relativa a la visita papal de 1414-1415 consignada al *Llibre de Antiquitats*.

E com axí tota la proessesó fon pasada, lo dit sant pare, cardenals e tota la gent pujaren a cavall e seguiren la dita proesosó, venints, drete via, al portal dels Serrans, per lo qual entraren en aquesta forma:

Primerament venia gran gent ab ciris grosos e migansers, de offisis e altres de la ciutat, portans aquells ensesos.

Aprés venien los penons e creus de les paròquies. E axí se seguia tota la proesosó desús dita fins al bisbe qui porta les relíquies *inclusive*, sens alcun pali.

Aprés venien .vii. cavalls blancs en destre, cascú ab son masip, ab mantes vermelles de grana, e una mula blanca ab retanques vermelles.

Aprés venia mossén Pere Comuel, sotsdiaca de nostre sant pare, cavalgant en una mula blanca, portant capell al cap e una creu alta.

Aprés venia un hom cavalgant en un cavall, por- | |^{f. 9v} -tant un gonfanó redó, ell al mig, lo qual ganfanó havia a la punta sus un àngel e era de les armes teses de rey d'Aragó en lo cercle, però baix roses.

Aprés venia una mula blanca, enmantada de drap de grana, sobre la qual venia un bell cofre vermell, en lo qual era lo sagrat cors de Jhesucrist; e sobre lo cofre, una creu. E davant la dita mula prechien .xvi. corries de liurea blava e morada ab bandes, portans entorches enceses. E après .xxiii. hòmens de bé, ciutadans, e altres de la ciutat, portants segles siris blancs, grosos, ensesos, ab senyals de la ciutat, en les mans.

Aprés venien los .vi. cardenals, dels quals era lo primer mossenyor de Montaragó, ab sa liurea davant entorn. Aprés, mossén de Tolosa en la dita forma; après, mossén de Aug, en la dita manera; enaprès, mossén de Sent Àngel, en la dita forma. E a la fi venia mossén de Orrias e mossén de Carriello, par a par, ab lur gent tota al davant, en entorn, mig partits en bell orde.

Aprés venien a peu lo senyor mestre de Montesa, molts barons, nobles, cavallés, scuders, gentils hòmens, ciutadans e altres notables persones, arreats molt richament, davant nostre sant pare.

Aprés venia nostre sant pare, cavalgant en una mula blanca ab mantes vermeles de grana fina fins a terra, vestit de una capa pluvial vermella molt bella –par-me que fos drap de zeytoní molt bell, color de grana–, e al cap una mitra blanca, senyant contínuament. E destraven los cordons de la dita mula los síndich, scrivà, justícies, conselers e altres oficials de la ciutat. Damunt nostre sant pare venia un pali vermell molt bell ab armes del dit sant pare, lo qual portaven lo governador, lo bale, los jurats e altres nobles e cavalers a peu.

Detràs tantost venia lo camaarlench, ço és, don Loís de Prades, bisbe de Mallorca, cavalgant un bell cavall, ab un gros bastó en la mà.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

Aprés venien dos cubicularis de nostre sant pare, ab caperons forats de vays vestits. | |^{f.10r}

Aprés venien molts bisbes.

Aprés venia l'almoïner, ço és, mossén Andreu Bertran, lançant dinés *huic et inde*.

Aprés venien, axí matex, molts bisbes e molts abbats, e après molts companyons de capes e capelans, a mon vejares pujants a pus de cent. E après molts officiés de cort ab caperons folrats, *et cetera, et sic finis*.

Aquesta processó anà fins a la plasa de Sent Bertomeu, e pux girà per lo carrer dels Cavaliers, e féu la cerqua de la procesó de *Corpore Christi*, e axí plegà a la Seu. E lo sant pare, feta oracó a l'altar, pujà-se'n per lo pont a la casa del bisbe, e aquí romàs, e tots los altres tengeren cascú sa via. Fon açò dues hores après migjorn, *vel circa. Deo gratias*.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

Bibliografia

- Adelantado, V. (1995 [inèdit]): *Rituales, procesiones, espectáculos y fiestas en el nacimiento del teatro valenciano*, tesi doctoral, València, Universitat de València.
- Almarche, F. (1919) *Historiografía valenciana*, València, Imp. La Voz Valenciana.
- Álvarez, V. Á. (1982) *El Cisma de Occidente*, Madrid, Rialp.
- Betí, M. (1923) «Itinerario de Benedicto XIII en España (1409-1423)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 4, pp. 51-94.
- Beuter, P. A. (1982) *Crònica*, E. Iborra (ed.), València, Institució Alfons el Magnànim-Diputació de València.
- Cabanes, M. L. (ed.) (1983) *Anales valencianos*, Saragossa, Anubar.
- Cárcel, M. M. & García, J. V. (eds.) (2013) *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna. IV. Llibre de l'entrada del rei Ferran d'Antequera*, València, Universitat de València.
- Carreres, S. (1925) *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, València, Hijo de F. Vives Mora.
- . (ed.) (1930-1935) *Libre de memòries de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de València (1308-1644)*, València, Acció Bibliogràfica Valenciana.
- Chabàs, R. (dir.) (1887-1888) *El Archivo. Revista de ciencias históricas*, vol II., Dénia, Imp. de Pere Botella.
- . (dir.) (1888-1889) *El Archivo. Revista de ciencias históricas*, vol. III, Dénia, Imp. de Pere Botella.
- . (dir.) (1892) *El Archivo. Revista de ciencias históricas*, vol. VI, València, Imp. de Vives Mora.
- Cuella, O. (2003) *Bulario Aragonés de Benedicto XIII. I. La curia de Aviñón (1494-1403)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- . (2005) *Bulario Aragonés de Benedicto XIII. II. La curia itinerante (1404-1411)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- . (2006) *Bulario Aragonés de Benedicto XIII. III. La Curia de Peñíscola (1412-1423)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- . (2009) *Bulario de Benedicto XIII. IV. El papa Luna (1394-1423), promotor de la religiosidad hispana*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- . (2011) *Bulario de Benedicto XIII (1394-1423). V. I. La Curia Cesaraugustana. II. Grupos privilegiados: servidores del Papa y del Rey*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- . & Simó, J. B. (2013) *Bulario de Benedicto XIII (1394-1423). VI. Diócesis de Tortosa. Maestrazgo de Santa María de Montesa. Testamento de Benedicto XIII*, Peñíscola, Associació 'Amics del Papa Luna'.
- Granja, J. L. de la & Beramendi, J. & Anguera, P. (2001) *La España de los nacionalismos y las autonomías*, Madrid, Síntesis.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

- Doñate, J. (1980) «Presencia del Papa Luna en las tierras de la Plana», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 56, pp. 464-482.
- Escartí, V. J. (1993) «El ms. 212 de la BUV i les cròniques de Joan I, Martí l'Humà i Ferran I», *Caplletra*, 15, pp. 31-48.
- Escolano, G. (1972) *Década primera de la historia de Valencia*, ed. facsímil de l'ed. de P. P. Mey (1610), València, Universitat de València.
- Finke, H. (1896-1928) *Acta Concilii Constanciensis*, IV vol., Münster: Regensberg'sche Buchhandlung.
- Gimeno, F. M. (1990) «Materiales para el estudio de las escrituras de aparato bajomedievales. La colección epigráfica de Valencia», dins Koch, W. (ed.) *Epigraphik, 1988. Fachtagung für mittelalterliche und Neuzeitliche Epigraphik, Graz, 10-14. Mai, 1988*, Viena, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp. 195-216.
- González, S. (2013) *Itinerario de don Fernando, regente de Castilla y rey de Aragón (1407-1416)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- Hinojosa, J. R. (1979) *Crónica de Pere Maça*, València, Universitat de València.
- . & López, P. J. & Rodrigo, M. (1980) «Relaciones de la ciudad de Valencia con el pontificado durante el Cisma de Occidente (1378-1423). Regesta de los fondos del Archivo Municipal», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 56, pp. 585-645.
- López, C. (2004) *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, València, Universitat de València.
- Martí, J. (ed.) (1994) *Libre de Antiquitats de la Seu de València*, II vol., València / Barcelona, Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Massip, F. (2013-2014) «L'entrada valenciana dels primers Trastàmars», *Locus amoenus*, 12, pp. 55-65.
- Miralles, M. (1932) *Dietari del capellà d'Anfós el Magnànim*, J. Sanchis (ed.), València, Acció Bibliogràfica Valenciana.
- . (2011) *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, M. Rodrigo (ed.), València, Universitat de València.
- Moxó, F. de (2004 [1a ed. de 1996]) «La legitimidad de Benedicto XIII», dins Moxó, F. *Miscellanea de Luna*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, pp. 229-247.
- Narbona, R. (2015 [inèdit]) «Benedicto XIII y la ciudad de Valencia en tiempos de la reunión de Perpiñán (1412-1416)», ponència del *Colloque Perpignan 1415: un sommet européen à l'époque des conciles. 23, 24 et 25 septembre 2015*.
- Panzán, L. (1987) *Recordanzas en tiempo del Papa Luna (1407-1435)*, G. de Andrés (ed.), Madrid, Fundación Universitaria Española.

Blai Josep Server Server. La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415: una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana

- Pérez de Guzmán, F. (1779) *Crónica del señor rey don Juan, segundo de este nombre en Castilla y en León*, L. Galíndez (ed.), Valencia, Imp. de Benito Monfort.
- Puig, S. (1920) *Pedro de Luna: último papa de Aviñón (1387-1430)*, Barcelona: Políglota.
- Ribera, J. (2015) «Llibre de memòries de la ciutat de València. Tres segles i mig d'història i de llengua valencianes», *Revista Internacional d'Humanitats*, 33, pp. 37-52.
- Ryder, A. (1992 [1a ed. anglesa de 1990]) *Alfonso el Magnánimo: rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, València, Institució Alfons el Magnànim-Diputació de València.
- Sánchez, J. (1980) «Anexión de la parroquia de Castellón de la Plana a la Cartuja de Vall de Crist», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 56, pp. 242-289.
- Sanchis, J. (ed.) (1926) *Libre de antiquitats: manuscrito existente en el Archivo de la Catedral de Valencia*, València, Diario de Valencia.
- Server, B. J. (2015 [inèdit]) *La visita de Benet XIII a la ciutat de València (desembre 1414-juliol 1415). Memòria documental i valorització patrimonial*, Treball de Final de Màster del Màster en Patrimoni Cultural: Identificació, Anàlisi i Gestió de la Universitat de València.
- Tomic, P. (2009) *Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*, J. Iborra (ed.), València, Afers.
- Valla, L. (1970) *Historiarum Ferdinandi Regis Aragoniae*, P. López (ed.), València, Anubar.
- Viciana, M. de (1972-1983) *Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia*, S. Garcia (ed.), València, Universitat de València.
- Zurita, L. (1967-1985) *Anales de Aragón*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.